

ZORAN JANJATOVIĆ

Asistent pripravnik, Institut za noviju istoriju Srbije
Beograd, Kneza Miloša 101

»NARODNO BLAGOSTANJE« I NEMAČKA PRIVREDA 1933—1936. GODINE

Originalan naučni rad

UDC: 338.1(430) »1933/1936«

ABSTRACT: Predmet interesovanja istraživača je problem razvoja nemačke privrede 1933—1936. godine elaboriran u časopisu »Narodno blagostanje« na pitanjima nezaposlenosti i mera za njeno otklanjanje, radništva i organizacije industrije, seljaštva, poljoprivrede i prehrambene industrije, regulisanja proizvodnje i tržišta, spoljne trgovine i spoljne trgovine sa Jugoslavijom. Osnov analize su tekstovi objavljeni u časopisu »Narodno blagostanje«.

1. O časopisu »Narodno blagostanje«

»Narodno blagostanje« je bio ekonomski nedeljni list koji je izlazio svake subote od 1929. do aprilskog rata 1941. Vlasnik je bio Aca Pavlović, a u listu su saradivale mnoge istaknute ličnosti međuratnog privrednog i javnog života, različitih idejnih opredeljenja: Milorad Nedeljković, Dušan Pantić, Milan Stojadinović, Sima Miljuš, Veselin Masleša, Vaso Srzentić, Vilko Vinterhalter, Oton Krstanović i dr.¹ U čitavom periodu izlaženja lista, glavni i odgovorni urednik je bio dr Velimir Bajkić, istaknuti privredni stručnjak. On je između dva rata zastupao brojne inostrane firme u Jugoslaviji i davao ton ekonomskoj publicistici u Beogradu 30-tih godina.²

Pod Bajkićevim rukovodstvom list se nije bavio samo privrednim pitanjima, već i socijalnim, kulturnim i drugim, iako su ekonomske teme prevladavale. Posebna pažnja je posvećivana najvećim i privredno najjačim zemljama (sa izuzetkom Sovjetskog Saveza), kao i zemljama susjedima Jugoslavije.

2. Nemačka privreda na početku 1933. godine

Jedna od zemalja kojima je »Narodno blagostanje« posvećivalo posebnu pažnju je i Nemačka, što je sasvim razumljivo, ako se uzme u obzir ne samo njena ekonomska moć, već i njena geografska blizina.

¹ Vuk Dragović, *Srpska štampa između dva rata*, Beograd 1956, str. 107.

² *Enciklopedija Jugoslavije I*, Zagreb 1955, str. 286.

Velika ekonomska kriza koja je počela u SAD brzo se prenela na Evropu. Nemačka je bila jedna od najjače pogođenih država. Zbog finansijskog kraha, strani kapital je povučen iz nemačkih banaka. Isto se desilo i sa kratkoročnim zajmovima. U junu 1931. nemačke banke su se našle pred kolapsom.³ Istovremeno pala je i vrednost akcija za 9,5%⁴. Broj nezaposlenih ubrzo se popeo na 6 miliona.⁵ Zato nije slučajno što se prve vesti o Nemačkoj u ovom periodu odnose na problem nezaposlenosti.⁶ Iz tog razloga pitanje nezaposlenosti je prvo kojim ćemo se ovde pozabaviti, imajući stalno na umu da je svaka podela privredne problematike na segmente samo formalna i uvedena iz praktičnih razloga.

3. *Nezaposlenost i mere koje je nemačka vlada primenjivala od 1933. do 1936. za njeno prevazilaženje*

Pišući o planu kancelara Šlajhera za rešavanje problema nezaposlenosti, »Narodno blagostanje« izveštava da on predviđa javne radove koje bi sa jednom milijardom RM finansirala Rajhsbanka. Po listu, cilj je bilo privremeno olakšanje a ne trajno rešenje.⁷

O tom metodu list piše u drugom članku u istom broju.⁸ Po tom planu, veća zaposlenost bi povećala kupovnu moć masa, a to bi dovelo do porasta potrošnje, a time i proizvodnje. Javni radovi bi bili prvenstveno usmereni na dovršenje započetih i renoviranje postojećih objekata. Pri tome bi finansijsku pomoć pružila Rajhsbanka kroz Gesellschaft für öffentliche Arbeiten i kroz Rentenbankkreditanstalt. Kao i kasnije u sličnim slučajevima, list je skeptičan prema takvim merama koje vidi samo kao paliativne. Time je »Narodno blagostanje« pokazalo svoje preferencije prema starom, liberalnom načinu privređivanja koji isključuje veće mešanje države. Iza ovakvog stava je najverovatnije stajao glavni urednik Bajkić.

Slično je ocenjen i plan nacističkog ideologa Helmuta Štelbrehta o rešenju problema nezaposlenosti putem prisilnog rada. Po listu, to bi bilo skuplje nego što je Štelbreht predvideo, a novac bi morao biti uzet od privrede. Ako namerava da ispuni svoja predizborna obećanja, Hitler će morati da pribegne inflatornim merama, čemu se protive njegovi koalicioni partneri predvođni Hugenbergom.⁹

Izveštavajući u junu 1933. o novom zakonu o suzbijanju nezaposlenosti, autor članka Velimir Bajkić konstatuje da i on predviđa kao glavno sredstvo javne radove koje bi finansirala Rajhsbanka, od novca koji bi utajivači poreza uplatili u zamenu za oproštaj. Autor konstatuje da

³ David Thompson, *Europe since Napoleon*, London 1988²², str. 684.

⁴ Čedomir Popov, *Od Versaja do Danciga*, Beograd 1976, str. 53.

⁵ *Šlajherov program za suzbijanje nezaposlenosti*, »Narodno blagostanje« (dalje NB), 1, 1. 1. 1933, str. 12.; *Hitlerov plan za suzbijanje nezaposlenosti*, NB, 8, 18. 2. 1933, str. 120.

⁶ Isto.

⁷ *Nemački pokušaj oživljavanja privrede u svetlosti konjunkturne teorije*, NB, 1, 1. 1. 1933, str. 58.

⁸ *Hitlerov plan za suzbijanje nezaposlenosti*, NB, 8, 18. 2. 1933, str. 120.

⁹ Velimir Bajkić, *Hitlerove mere u cilju podizanja narodnog blagostanja*, NB, 24, 10. 6. 1933, str. 373—375.

je težište u borbi sa nezaposlenošću ipak preneto na privatni sektor, te da su se nacisti udaljili od autarhično-dirigovanog modela privrede koji su zastupali pre dolaska na vlast.¹⁰ Vreme je pokazalo da taj zaključak nije bio tačan. Javne radove u Nemačkoj je u krajnjoj instanci ipak finansirala država, pa je njihov obim bio mnogo manji nego u SAD, da ne bi došlo do inflacije.¹¹

Uprkos znatnim uspesima¹², sredinom 1934. godine akcija zapošljavanja je zapala u krizu.¹³ Kao što je list i predviđao, kvantitativna aktivnost na polju zapošljavanja je dostigla granice, pa je vlada morala da pribegne kvalitativnim merama. Počelo se sa izmenjivanjem radnika koji su bili manje pogođeni nezaposlenošću, onima koji su bili jače pogođeni (duže nezaposlenima, sa većim porodicama itd.) »Narodno blagostanje« je proricalo da se dalji uspesi mogu postići samo uz privatnu inicijativu.

Početkom 1936. list izveštava da se akcija zapošljavanja našla na mrtvoj tački: 1935. zabranjeno je zapošljavanje mlađih od 25 godina i doseljavanje nezaposlenih u gradove. Jedino poboljšanje koje je po autoru članka država još mogla da uvede bilo bi prekvalifikovanje i preseeljavanje radnika.¹⁴ Poslednji članak o nezaposlenosti u ovom periodu se pojavio u martu 1936.¹⁵ U njemu se tvrdi da bi po okončanju naoružavanja poslednja šansa za veće zapošljavanje bila izgradnja stanova za kojima je uostalom i postojala prava potreba.

Prateći borbu protiv nezaposlenosti u Nemačkoj, »Narodno blagostanje« se pre svega zalagalo za privatnu inicijativu, smatrajući da je državna intervencija vrlo ograničenog dometa. Najveći broj članaka o tom problemu se pojavio 1933. i 1934. godine, što treba objasniti činjenicom da su nacisti najveći broj mera uveli baš tokom ove dve godine. Slične mere su predvidele i ranije vlade, ali ih zbog nestabilnosti i kratkotrajnosti nisu sprovodile sa takvom odlučnošću i istrajnošću kao nacional-socijalisti.

4. Radništvo i organizacija industrije

Zbog svog prvenstveno ekonomskog profila, list se (izuzev pitanja nezaposlenosti) nije u većoj meri bavio radništvom. Jedini članak koji se pozabavio radničkim sindikatima se pojavio 6. maja 1933, povodom Hitlerove racije na sindikalne prostorije 2. V. 1933.¹⁶ List razmatra nezavesnu situaciju koja je time nastala i pripreme za donošenje novog sindikalnog zakona, za koji se u to vreme nije znalo šta će sadržati.

¹⁰ *Kako Nemačka finansira javne radove*, NB, 10, 3. 3. 1933, str. 151; *Kako Nemačka finansira akciju za stvaranje posla nezaposlenima*, NB, 29, 14. 7. 1934, str. 455.

¹¹ *Dalje mere protiv nezaposlenosti u Nemačkoj*, NB, 29, 14. 7. 1934, str. 456.

¹² *Novi metodi u borbi protiv nezaposlenosti u Nemačkoj*, NB, 39, 22. 9. 1934, str. 614.

¹³ *Da li je »bitka rada« postigla cilj?*, NB, 1, 4. 1. 1936, str. 9. (Uprkos velikom broju nezaposlenih, osećao se nedostatak kvalifikovanih radnika, isto.)

¹⁴ *Gradenje stanova kao poslednja rezerva*, NB, 11, 14. 3. 1936, str. 174—175.

¹⁵ *Hitler i radnički sindikati*, NB, 19, 6. 5. 1933, str. 297.

¹⁶ Andrej Mitrović, *Vreme netrpeljivih — politička istorija velikih država Evrope 1919—1939*, Beograd 1974, str. 295.

Međutim, na sam dan izlaska lista dileme su raspršene ukidanjem sindikata i osnivanjem Nemačkog fronta rada.¹⁷

Krajem 1933. ukinuta su i poslodavačka udruženja. Cilj je bio da se stvori sistem sličan italijanskom korporativizmu koji bi uklonio klasne sukobe, doveo privredu pod kontrolu režima, a istovremeno sačuvao privatnu inicijativu. O prvim koracima u razvoju tog sistema pisao je Karl Gemind (Gemünd) u »Narodnom blagostanju« od 3. februara 1934.¹⁸

Po novom zakonu o zaštiti nacionalnog rada koji je trebalo da stupi na snagu 1. maja 1934, poslodavci su dobili velika ovlaštenja u organizaciji proizvodnje, dok su imali samo nejasnu i rastegljivo formulisanu obavezu da se »brinu za dobro radnika«. U preduzećima sa više od 20 radnika osnovani su i poverenički saveti koji bi nadzirali funkcionisanje novog solidarnog sistema i prijavljivali nepravilnosti poverenicima rada koje bi država postavljala u svakom srezu. Osnovan je i sud socijalne časti koji je mogao da donosi prilično stroge kazne.

List je 31. marta 1934. izveštio o predstojećoj reorganizaciji privrede u 12 grupa, od kojih bi 7 obuhvatalo industriju.¹⁹

1. Rudarska, železna i metalna industrija; 2. Mašinska, elektrotehnička industrija, optika i precizna mehanika; 3. Industrija železnih, limarskih i metalnih proizvoda; 4. Kamena, zemljana, drvna, građevinska, staklarska i keramička industrija; 5. Hemijska industrija, proizvodnja tehničkih ulja i masti, hartije i prerađevina od hartije; 6. Industrija kože, tekstila i odela; 7. Prehrambena industrija.²⁰

Nova organizacija je bila prinudna i pod striktnom državnom kontrolom. Bilo je predviđeno da se na nižim nivoima upotrebe po mogućstvu već postojeće organizacije. Sve to je pokazalo da su se izjalovile nade »Narodnog blagostanja« da se država neće mešati u organizaciju privrede.

Ovo je potvrđeno i u julu 1934. u vesti o novim administrativnim merama.²¹ U članku se izveštava o skraćivanju radnog vremena, ograničavanju upotrebe mašina, zabrani osnivanja novih preduzeća, odstranjenju melojalne konkurencije, kontingentiranju proizvodnje i regulisanju cena. Pored nestašice sirovina, koja je bila hronična, ove mere su uslovljene željom za punom zaposlenošću i očuvanjem zanatlijskog staleža, što je bila jedna od omiljenih tema nacističke propagande pre dolaska na vlast.²²

U avgustu naredne godine došlo je do drastičnog povećanja moći države u odnosu na privredu: ograničen je promet akcija, povećane sume neophodne za osnivanje preduzeća, a akcionarske skupštine izgubile pravo

¹⁷ Karl Gemind, *Počeci privredne reforme u Nemačkoj*, NB, 6, 3. 2. 1934, str. 83—84.

¹⁸ *Nova organizacija nemačke privrede*, NB, 14, 31. 3. 1934, str. 215—216.

¹⁹ Preostale grupe obuhvatale su: 8. zanatstvo, 9. trgovina, 10. banke i krediti, 11. osiguranje i 12. saobraćaj (isto).

²⁰ *Nekolike plansko-privredne mere u nemačkoj industriji*, NB, 29, 14. 7. 1934, str. 434.

²¹ Richard Grunberger, *The 12-Year Reich. A Social History of Nazi Germany 1933—1945*, New York 1972, str. 186.

²² Isto, str. 193—194.

da raspoložu raspodelom dobiti. Ovo pravo je prešlo na uprave, koje je režim lako mogao da kontroliše.²³

Final touch ovim merama je dat 12. novembra 1936, uredbom po kojoj su privredne grupe imale samo da pod državnim nadzorom sprovede vladine mere.²⁴ Njome su i karteli stavljeni pod državnu kontrolu.

O ekonomskom učinku nemačke industrije u ovom razdoblju saznajemo samo povremeno i uzgred, u vestima od 2—3 rečenice ili u kraćim pasusima o nemačkoj privredi u okviru širih članaka o svetskoj privrednoj situaciji.

U celini uzevši, o industriji je mnogo manje pisano nego o banкарstvu, poljoprivredi, nezaposlenosti ili spoljnoj trgovini, verovatno zato što su te teme bile zanimljivije za čitaoce u agrarnoj i prezaduženoj Jugoslaviji.

5. Seljaštvo, poljoprivreda i prehrambena industrija

Poljoprivreda je bila pogođena krizom još jače nego neke druge grane, jer je njena prezaduženost i opadanje počelo još pre velike depresije. U takvim uslovima uticajni istočnonemački veleposednici su se izborili za državne subvencije i zaštitne carine. Takvu zaštitničku politiku su isprva nastavili i nacisti.²⁵ Ona je bila u skladu sa njihovim težnjama ka autarhičnoj privredi (što nije bila samo njihova osobenost). Takva politika je potrajala do sredine 1934.²⁶ Ovo je bilo u skladu sa tendencijom laganog istiskivanja aristokratije sa vodećih položaja u društvu.²⁷

Seljaštvo je po nacistima imalo zadatak unapređivanja i očuvanja nemačkog naroda s jedne i obezbeđivanje hrane s druge strane. Zato su se trudili da poboljšaju položaj sela. Dosledno svojoj koncepciji držanja podalje od politike, »Narodno blagostanje« registruje samo drugu funkciju.

Da bi postigli zaštitu seljaštva nacisti su uveli moratorijum na agrarne dugove, kao i otpisivanje dela potraživanja,²⁸ iako je list predviđao da to neće biti dovoljno.

Da bi se obezbedila agrarna samodovoljnost Nemačke, osnovan je Stalež za zemaljsku ishranu.²⁹ U oktobru 1933. kada je list o tome izveštio još nisu bile poznate sve pojedinosti, ali se znalo da će u Stalež biti učlanjeni svi seljaci i obuhvaćena sva trgovina hranom. Zbog regulisanja poljoprivrednih cena istim zakonom, »Narodno blagostanje«

²³ Privredna organizacija u Nemačkoj ima da kontroliše kartele, NB, 51, 19. 12. 1936, str. 826.

²⁴ Nemačka se sve dalje brani od uvoza agrarnih proizvoda, NB, 14, 1. 4. 1933, str. 218; Zabrana uvoza pšenice u Nemačku, NB, 30, 23. 7. 1933, str. 474—5.

²⁵ Objava rata istočno-pruskim junkertima, NB, 23, 2. 6. 1934, str. 360.

²⁶ Grunberger, str. 170—172.

²⁷ Nove mere za zaštitu poljoprivrede u Nemačkoj, NB, 9, 25. 2. 1933, str. 137; Hitlerov privredni program, NB, 19, 6. 5. 1933, str. 293—294.

²⁸ Planiranje u nemačkoj poljoprivredi, NB, 41, 7. 10. 1933, str. 646.

²⁹ Kao br. 18. Uspeh politike u korist seljaka u Americi i Nemačkoj, NB, 16, 14. 4. 1934, str. 247—248; Nemačka izgrađuje dalje svoj žitni sistem, NB, 28, 7. 7. 1934, str. 439.

vidi u tim merama početak stvaranja korporativnog sistema u poljoprivredi.

Cilj je bio da država putem Staleža ovlada poljoprivredom. To se nije krilo i o tome se pojavilo nekoliko članaka.³⁰ Cilj je bio da se proizvodnja prilagodi potrošnji, a makaze cena okrenu u korist seljaka.

Sve manja sloboda, u zamenu za veću socijalnu sigurnost seljaka, postignuta je i zakonom o kolektivizaciji dugova vezanih seljačkih imanja, koji su činili 2/3 svih seljačkih dugova.³¹

Uprkos svim novim merama, nestašice pojedinih namirnica su se javljale svaki čas. Vlada je pokušavala da to spreči regulisanjem tržišta.³²

»Narodno blagostanje« je 19. septembra 1936. dalo svojevrsan rezime razvoja nemačke poljoprivrede u razdoblju 1934—1936.³³ U tom periodu proizvodnja se nešto smanjila, ali su prihodi malo porasli zahvaljujući rastu cena. Porasla je proizvodnja stočne hrane. Vrednost proizvodnje od 1933. bila je u stalnom porastu, ali je on bio sve manji.

6. Regulisanje proizvodnje i tržišta

Zbog konstantne nestašice sirovina i namirnica, nacistička vlada je bila primorana da pribegava merama regulisanja tržišta, iako takvi postupci nisu bili karakteristični samo za Nemačku. Ono što je karakteristika nacizma je to da su u Nemačkoj ekonomski motivi bili pomešani sa ideološkim, socijalnim i političkim.

Zbog nedostatka deviza u aprilu 1934. je morao da bude ograničen uvoz sirovina i da se ograniči njihovo lagerovanje.³⁴ Posebno je bila pogođena tekstilna industrija a osećao se i nedostatak goriva. U cilju uštede sirovina ograničavano je radno vreme i zabranjivano proširenje kapaciteta.³⁵ Takođe, razvijane su i veštačke sirovine³⁶ i goriva.

Druga deficitarna oblast je bila poljoprivreda. Do osnivanja Staleža zemaljske ishrane u jesen 1933, mere koje su preduzimate u Nemačkoj nisu se razlikovale od onih u drugim zemljama. Osnivanje Staleža (koji je imao pravo da određuje cene) imalo je za cilj stabilizaciju proizvodnje i cena, uz agrarnu samodovoljnost zemlje. Da seljak ne bi pružao otpor novom uređenju, davana mu je odšteta u većim cenama i raznim olakšicama.³⁷ Stalež je imao kontrolu nad uvozom i izvozom hrane. Proizvodnja je prilagođavana potrošnji, čemu su morale da se povinuju i zemlje izvoznice u Nemačku.

³⁰ Kolektivizacija seljačkih dugova, NB, 42, 6. 10. 1934, str. 648.

³¹ Planska borba protiv oskudice u stoci u Nemačkoj, NB, 11, 14. 2. 1936, str. 172—173.

³² Vrednost nemačke poljoprivredne proizvodnje raste, NB, 38, 19. 9. 1936, str. 614.

³³ Jedan dalekosežni plansko-privredni poduhvat u Nemačkoj, NB, 15, 7. 4. 1934, str. 454.

³⁴ Oskudica sirovina i ograničenje proizvodnje u Nemačkoj, NB, 32, 4. 8. 1934, str. 502.

³⁵ Novi snažan plansko-privredni potez u Nemačkoj u oblasti sirovina, NB, 29, 29. 7. 1934, str. 628—629.

³⁶ Gemind, o.c.

³⁷ Nemačka izgrađuje dalje svoj žitni sistem, NB, 28, 7. 7. 1934, str. 439.

Prehrambenu samodovoljnost je imao za cilj i zakon iz leta 1934. o kome list izveštava.³⁸ Novi zakon je dao niz ovlašćenja za raspolaganje letinom ministru poljoprivrede, zavisno od žetve. Slične mere su i ranije postojale, ali nisu bile dosledno sprovedene. Po listu, zakon je predstavljao »završnu fazu u novoj organizaciji žitnog tržišta«.

Regulisanje cena nije išlo glatko ni godinu dana kasnije,³⁹ a pored mera administrativne korišćene su i mere ekonomske prinude, da bi se seljaci naterali na konformiranje sa željama vlasti.⁴⁰ Sličnim merama se delovalo i na trgovce. Ponekad su te mere podsećale na određenu liberalizaciju, što svakako nisu bile.

Rezultate tri i po godišnjeg regulisanja prehrambenog tržišta je rezimirao dr Hajnrih Vajrih (Heinrich Weirich) u opširnom članku od 25. jula 1936.⁴¹ On konstatuje da je došlo do gotovo potpunog dirigovanja cena hrane i srodnih artikala.

Krajem te godine, kao što je list i predvideo, došlo je do regulisanja i količina.⁴² Model je dalo kontingentiranje i organizovani otkup mleka.

Pored tog, pojavilo se i nekoliko članaka o regulisanju tržišta stoke i stočnih proizvoda.⁴³

Pored regulisanja cena, nacisti su uticali i na organizaciju trgovine. Ovo se ogledalo u ograničavanju rada (uglavnom jevrejskih) robnih kuća i potrošačkih zadruga, čijem se ukidanju težilo radi zaštite sitnih trgovaca. List je u više navrata izveštavao o zabrani proširivanja robnih kuća i postepenom smanjivanju broja potrošačkih zadruga.⁴⁴ Radi zaštite sitnih trgovaca, moralo se pribeci čak ograničenju detaljne trgovine, o čemu je list izvestio septembra 1934.⁴⁵

Jeđan od tradicionalnih načina regulacije tržišta su bili i karteli. Njih su nacisti pre dolaska na vlast žestoko napadali, ali su po dolasku na vlast malo uradili da kartele zaista i eliminišu. Jedina razlika je bila u tome što je nekadašnji kartel cena zamenjen tzv. kartelom kalkulacije. U starom sistemu kartel je članovima propisivao cenu, a po novom, svaki proizvođač je imao svoju cenu, ali je ona izračunavana po zajedničkoj kalkulacionoj šemi. »Narodno blagostanje« je smatralo da je taj sistem, zbog prevelikog broja proizvoda, praktično neprimenjiv.⁴⁶

Vrhunac državne intervencije u oblasti cena je bilo njihovo zamrzavanje u decembru 1936.⁴⁷ Mera je najavljena kao privremena, u cilju

³⁸ *Promene u planskoj organizaciji nemačke poljoprivrede*, NB, 21, 18. 5. 1935, str. 327—328.

³⁹ *Promene u organizaciji nemačkog tržišta*, NB, 3, 10. 8. 1933, str. 519.

⁴⁰ H. Vajrih, *Sistem regulacije cena poljoprivrednih proizvoda u Nemačkoj*, NB, 30, 25. 7. 1936, str. 479—480.

⁴¹ *Nemačka kolektivizira trgovinu životnim namirnicama*, NB, 52, 26. 12. 1936, str. 842—845.

⁴² *Plansko uređenje stočnog tržišta u Nemačkoj*, NB, 27, 30. 6. 1934, str. 422—423; *Planska borba protiv oskudice u stoci u Nemačkoj*, NB, 11, 14. 3. 1936, str. 172—173.

⁴³ *Nemačka vlada uništava potrošačko zadrugarstvo*, NB, 38, 16. 9. 1933, str. 602—603; *Nemačka menja zakon o potrošačkim zadrugama*, NB, 24, 8. 6. 1935, str. 377.

⁴⁴ *Mere za ozdravljenje detaljne trgovine u Nemačkoj*, NB, 37, 8. 9. 1934, str. 583—584.

⁴⁵ *Karteli i pravedne cene u Nemačkoj*, NB, 48, 23. 11. 1933, str. 757—758.

⁴⁶ *Stabilizacija svih cena u Nemačkoj*, NB, 50, 12. 12. 1936, str. 812—815.

⁴⁷ *Hitlerova Nemačka i trgovinski ugovori*, »Politika«, 19. 3. 1933.

ispunjenja četvorogodišnjeg plana, ali je list smatrao da će ona samo otežati njegovo sprovođenje.

Uprkos svim merama regulacije, tokom 1935 i 1936. osećala se nestašica pojedinih prehrambenih proizvoda, što je građane najviše pogađalo. Ovo je na određen način opravdavalo skepsu koju je »Narodno blagostanje« uvek pokazivalo prema državnoj intervenciji na tržištu. Zbog mnogo manje sistematičnosti u praćenju tržišta drugih artikala, nemoguće je reći nešto više o njihovom prisustvu na tržištu Trećeg rajha.

7. Spoljna trgovina

Spoljna trgovina Nemačke u razdoblju između dva rata imala je dva osnovna cilja: obezbeđivanje uvoza hrane i deficitarnih sirovina, kao i izvoz industrijske robe ili reeksport sirovina u cilju dobijanja dragocenih deviza. Ovo se nije menjalo tokom celog perioda, ali su nacisti u spoljnu trgovinu uneli i određene političke motive, posebno kada je reč o trgovini sa jugoistočnom Evropom.

Usled ekonomske krize došlo je do opšteg smanjenja obima svetske trgovine, ali su protekcionističke mere (nikako samo nemačka osobenost) početkom 1933. dovele Nemačku u trgovinski sukob sa nizom zemalja izvoznica: Poljskom, Holandijom, Švedskom, Jugoslavijom, Francuskom, Italijom itd.⁴⁸ Isprva, težeći privrednoj autarhiji, nacisti su samo pogoršali situaciju.

Zatvorivši se za uvoz iz drugih zemalja, Nemačka je ipak htela da sačuva svoj izvoz. Zato se oslobodila vezanih carina na poljoprivredne proizvode, a uvela autonomne carine koje su mogle da se podižu za svaku zemlju posebno, zavisno od stepena ekonomske bliskosti. Uvedeno je i delimično kontingentiranje. Kao prvi sklopljen je trgovinski ugovor sa Holandijom, u kome je »Narodno blagostanje« videlo prototip novog trgovinskog ugovora.⁴⁹

Istovremeno sa sklapanjem trgovinskih ugovora novog modela, u Nemačkoj se javila i ideja o preorijentaciji spoljne trgovine: trebalo je uvoziti sirovine iz zemalja koje su bile dobri kupci nemačke robe, a ne iz prekomorskih zemalja sa kojima je trgovinski bilans uvek bio negativan.⁵⁰

Promena u spoljnotrgovinskoj politici se osetila tek u jesen 1933. kada je vlada osetila potrebu da oslabi carinsku zaštitu poljoprivrede da bi obezbedila dalji industrijski izvoz.⁵¹ U tom cilju doneta su dva zakona. Prvi je predviđao ograničenje uvoza iz zemalja koje bi nemogućivale nemački izvoz. Drugi zakon je bio značajniji i on je predvideo centralizaciju i državnu kontrolu nad izvozom. Zakon je predvideo i osnivanje novih spoljnotrgovinskih ustanova, kao i čvršće povezivanje

⁴⁸ *Revolucionarna trgovinsko-politička novina u Nemačkoj*, NB, 2, 6. 1. 1934, str. 24.

⁴⁹ *Nova nemačka trgovinska politika*, NB, 19, 6. 5. 1933, str. 294—295.

⁵⁰ *Obrt u nemačkoj trgovinskoj politici*, NB, 44, 28. 11. 1933, str. 697—698.

⁵¹ Kao br. 49.

već postojećih. Za čudo, list u svemu tome nije video pokušaj kontrole spoljne trgovine od strane države.

Smanjenje svetske trgovine dovelo je do uvođenja principa reciprociteta u trgovinskoj razmeni među državama. Nemačka je bila jedan od predvodnika tog trenda.⁵² Druga tendencija koja se osetila u nemačkoj spoljnotrgovinskoj politici je bila težnja da se zemlje partneri primoraju da svoju proizvodnju prilagode nemačkim potrebama. Izgleda da je tvorac te ideje bio sam Hjalmar Šaht. Po prvi put, ova tendencija je ispoljena u trgovinskom ugovoru sa Mađarskom iz marta 1934.⁵³ Po ovom ugovoru Mađarska se obavezala na veću proizvodnju stočne hrane i uljarica u zamenu za cene više od svetskih. List je u tome video primoravanje Mađarske da uvodi planiranje u poljoprivredu, ali ne i mogućnosti za nemački privredni i politički prodor u jugoistočnu Evropu.

Takvi ugovori, naizgled primamljivi, bili su mogući zbog nemačkog reeksporta uvezenih artikala, kao i zbog stalnog pasivnog nemačkog klirinškog salda u razmeni sa agrarnim zemljama, što je Nemačkoj davalo mogućnosti da ih ucenjuje i eksploatiše.

U aprilu 1934. »Narodno blagostanje« je javilo o novoj izvoznj kampanji Nemačke koja kao da je pokazivala da se Nemačka okanula autarhije. Međutim, stalno nove protekcionističke mere o kojima je list izveštavao ipak su budile sumnju.

Problem uvoza sirovina je bio usko vezan za problemom izvoza, a ovaj sa problemom dugova. »Narodno blagostanje« 8 septembra 1934. donosi članak u kome su izneti zahtevi direktora Rajhsbanke Šahta da zemlje poverioci omoguće veći nemački izvoz, kako bi Nemačka dobila devize za otplaćivanje dugova.⁵⁴ Autor članka Bajkić je u potpunosti podržao Šahtove zahteve, jer je Jugoslavija bila u sličnom položaju kao i Nemačka. Članak je ukazao na potrebu oživljavanja svetske trgovine, za šta se i Šaht stalno zalagao, zaboravljajući da je baš Nemačka bila jedan od glavnih ometača tog procesa.

Šahtov zahtev nije naišao na odziv kod zemalja poverilaca, pa je Nemačka morala u potpunosti da pređe na klirinške ugovore i tako uništi trgovinski višak, kako konstatuje list.⁵⁵ Zbog nedostatka deviza, moralo se strogo kontrolisati njihovo trošenje, u cilju čega je napravljen tzv. »novi plan« čiji organi su postali novoosnovani kontrolni uredi, potčinjeni Centralnom deviznom uredu. U svemu list vidi još jedan korak ka planskoj privredi, pod uslovom da uslede i mere regulisanja potrošnje i cena.

Pošto ni ove mere nisu donele rezultate, početkom 1935. list je najavio dalja ograničenja uvoza.⁵⁶

Uporedo sa ograničavanjem uvoza išle su i mere za povećavanje izvoza. To se pre svega želelo postići ograničavanjem konkurencije putem kartela i podsticajem putem premija: od viška ostvarenog na skup-

⁵² Nemačka ne misli menjati svoju trgovinsku politiku, NB, 18, 28. 4. 1934, str. 281—282.

⁵³ Nemačko-mađarski trgovinski ugovor, NB, 13, 17, 3. 1934, str. 185.

⁵⁴ V. Bajkić, *Teorije Dr Šahta sa gledišta jugoslovenskih interesa*, NB, 37, 8. 9. 1934, str. 579—580.

⁵⁵ *Potpuna kontrola uvoza u Nemačkoj*, NB, 39, 22. 9. 1934, str. 616—617.

⁵⁶ *Poboljšanje*, NB, 1, 1. 1. 1935, str. 6.

ljem nemačkom tržištu finansirao se izvoz na manje profitabilno svetsko tržište. Aprila 1935. list je najavio ove mere, ali kasnije nije izvestio da li su one i sprovedene u život.⁵⁷

8. Spoljnotrgovinski odnosi Nemačke sa Kraljevinom Jugoslavijom

Ekonomska kriza je znatno umanjila i trgovinsku razmenu između Nemačke i Jugoslavije. U jesen 1932. Nemačka je otkazala trgovinski ugovor sa našom zemljom sklopljen 1927. Taj ugovor je isticao u martu 1933, a sklapanje novog je bila jedna od tema o kojima je »Narodno blagostanje« često pisalo.⁵⁸

Nemačka je bila 1933. treći ili četvrti trgovinski partner Jugoslavije, i u našem izvozu učestvovala sa 9 do 12%. Nemačka je iz naše zemlje uvozila sirovi bakar, jaja, voće, drvo i — zavisno od žetve — pšenicu i kukuruz.⁵⁹ List je predviđao teške pregovore, jer »što su nemačke vlade više išle udesno, to su bivale više agrarno-protekcioniističke«. Do sklapanja novog trgovinskog ugovora Nemačka je primenjivala tarifu najvećeg povlašćenja na Jugoslaviju, što je po Bajkiću praktično onemogućavalo naš izvoz,⁶⁰ izuzev bakra i boksita. Bajkićeva predviđanja su bila mračna: izrazio je strah od daljeg zatvaranja ali je zaključio da bi Jugoslavija to lakše podnela od većine razvijenih zemalja. On se takođe založio za povećanje razmene sa Nemačkom.

Ugovor o trgovinskoj razmeni između dve zemlje najzad je postignut 2. maja 1934, o čemu je list izvestio tri dana kasnije.⁶¹ Ugovor je trebalo da stupi na snagu 1. juna 1934, a njime je Jugoslavija dobila olakšice za izvoz svojih agrarnih proizvoda u Nemačku, a Nemačka za izvoz svojih industrijskih proizvoda u Jugoslaviju. Po oceni lista, to je bio najpovoljniji trgovinski ugovor koji je Jugoslavija u tom trenutku imala. Autor članka zaključuje da »Nemačka želi da bude prijatelj naše narodne privrede«, što je neverovatno naivna konstatacija za tako ozbiljan list. »Narodno blagostanje« je svoje čitaoce upoznao sa sadržajem novog ugovora tek devet dana po njegovom stupanju na snagu.⁶²

Da sve nije bilo tako ružičasto kao što je isprva izgledalo, svedoči napis iz sredine sledeće godine, u kome se govori o teškoćama naših izvoznika da naplate od Nemaca svoja klirinška potraživanja.⁶³ Jugoslovenski pozitivni saldo ostao je stalan problem u ekonomskim odnosima sa Nemačkom i glavna tema na sastancima odbora iz dve zemlje. O drugom sastanku dva odbora izvestilo je i »Narodno blagostanje« od 4. aprila 1936.⁶⁴ Ova zasedanja nisu ništa promenila, tim pre što Ne-

⁵⁷ *Nemačka pred problemom organizacije izvoza*, NB, 18, 27. 4. 1935, str. 279—80.

⁵⁸ NB, 6, 4. 2. 1933; NB, 8, 18. 2. 1933; NB, 12, 18. 3. 1933; NB, 20, 13. 5. 1933; NB, 34, 19. 3. 1933; NB, 19, 7. 5. 1934; NB, 20, 12. 5. 1934.

⁵⁹ *Pred trgovinskim pregovorima sa Nemačkom*, NB, 6, 4. 2. 1933, str. 89.

⁶⁰ V. Bajkić, *Trgovinski odnosi sa Nemačkom*, NB, 12, 18. 3. 1933, str. 179—80.

⁶¹ *Povodom zaključenja trgovinskog ugovora sa Nemačkom*, NB, 20, 12. 5. 1934, str. 307—308.

⁶² *Setnja kroz jugoslovensko-nemački trgovinski ugovor*, NB, 24, 9. 6. 1934, str. 371—372.

⁶³ *Kako da se valutno zaštite izvoznici u Nemačku*, NB, 33, 10. 8. 1935, str. 516.

⁶⁴ *Jugoslovensko-nemački ekonomski odnosi*, NB, 14, 4. 4. 1936, str. 224—225.

mačka nije ni želela promenu: postojeće stanje joj je omogućavalo da eksploatiše agrarne zemlje jugoistočne Evrope. Pri tome je udeo prehrambenih proizvoda u jugoslovenskom izvozu stalno padao, a udeo sirovina (koje su se mogle prodati i za devize na svetskom tržištu) stalno rastao.

Uprkos budnom praćenju spoljnotrgovinskih odnosa Nemačke, posebno sa Kraljevinom Jugoslavijom, »Narodnom blagostanju« je promakla prava priroda nemačkih veza sa jugoistočnom Evropom. U skladu sa svojom koncepcijom bežanja od politike, list nije pokazivao želju da pronikne u političku pozadinu trgovinskih veza.

9. Banke, tržište kapitala, dugovi prema inostranstvu

Bankarstvo je bilo oblast u kojoj se kriza prvo osetila i iz koje se prenela na druge grane privrede. Zbg toga je »Narodno blagostanje« problemu sanacije banaka posvećivalo mnogo prostora.

U opširnom članku iz januara 1933, glavni urednik Bajkić je opisao nastanak krize i mere koje su dotadašnje vlade preduzimale da se ona prevaziđe.⁶⁵ On je celu akciju video kao svojevrsnu socijalizaciju banaka: poljuljanim bankama država je priskočila u pomoć, ali je za uzvrat postala vlasnik većinskog kapitala. U članku Hajnriha Vajriha iz februara 1936, kad je akcija već bila gotova, iznete su pojedinosti cele operacije.⁶⁶

Bajkić je smatrao da je pomoć države vratila poverenje štediša, dok su banke same bile delimično krive za krizu jer su kratkoročno uzete kredite ulagale u dugoročne investicije.⁶⁷ Takvo mišljenje je delio i Hjalmar Šaht.⁶⁸ Šaht je tome dodao i odsustvo solidarnosti među bankama.

Sanacija banaka je izvršena u dve faze: do 1933. je sanirana pasiva, potom je sanirana aktiva.⁶⁹ Po završetku druge faze, u septembru 1933. pristupilo se trećoj fazi — anketi o uzrocima krize bankarstva i predlozima za buduću bankarsku politiku i zakonodavstvo.⁷⁰ Anketa je konačno završena u novembru 1934, posle čega je donet zakon o bankama koji je predvideo pojačan nadzor države oličene u Rajhsbanci nad bankama.⁷¹ Ovim je državni nadzor produbljen i proširen, a sprovedena je i izvesna decentralizacija — favorizovanjem regionalnih banaka.

Pored sanacije banaka jedna od velikih briga Šahta i njegovih saradnika je bila i sanacija tržišta kapitala. Cilj je bio da se obore kamate, što bi omogućilo veće investicije.⁷² Ovo se želelo postići kupovinom vrednosnih papira sa niskim kursovima od strane Rajhsbanke. Početkom 1934, list je pisao da je Rajhsbanci omogućeno da kupljene har-

⁶⁵ V. Bajkić, *Problem socijalizacije bankarstva u Nemačkoj*, NB, 5, 28. 1. 1933, str. 68—69.

⁶⁶ H. Vajrih, *Sjajan uspeh lečenja bankarske krize u Nemačkoj i Austriji*, NB, 5, 1. 2. 1936, str. 71—72.

⁶⁷ Kao br. 66.

⁶⁸ *Zadaci nemačke bankarske ankete*, NB, 40, 30. 9. 1933, str. 632.

⁶⁹ *Dalje mršavljenje nemačkih banaka*, NB, 29, 15. 7. 1933, str. 459.

⁷⁰ Kao br. 69.

⁷¹ *Bankarska reforma u Nemačkoj*, NB, 52, 22. 12. 1934, str. 823.

⁷² *Mere saniranja tržišta kapitala*, NB, 41, 7. 10. 1933, str. 646.

tije od vrednosti uvrsti u podlogu opticaja. Krajem 1933. to je prošireno i na lombardni posao. Intervencija nije bila velika, ali je imala povoljne psihološke i ekonomske efekte — tržište je živnulo, kursevi skočili, a kamate pale sa 8 na 6,5%.⁷³ Ovo je čak omogućilo da se razmišlja o konverziji državnih zajmova, što bi donelo znatne uštede.

»Narodno blagostanje« je u oktobru 1934. javilo o preorijentaciji Rajhsbanke na kupovinu samo državnih hartija od vrednosti, što je izazvano potrebom za finansiranjem javnih radova — država nije više mogla da diže kurseve na tržištu kapitala.⁷⁴

I tokom narednih godina država je dolazila do sredstava konverzija i uzimanjem zajmova.⁷⁵

Problem dugova prema inostranstvu je bio jedan od najtežih problema nemačke privrede i politike. On je izvirao iz potrebe da se plaćaju reparacije i vraćaju zajmovi koji su uzimani da bi nemačka ekonomija stala na noge i osposobila se da plaća reparacije. Dozov zajam 1924. i Jangov plan 1929. su praktično utrli put prestanku plaćanja reparacija (1931) posle Huverovog moratorijuma.⁷⁶ Međutim, dugovi su ostali.

Početak 1933. Nemačka je izborila produženje moratorijuma na dugove uz istovremeno smanjenje kamata. Po sporazumu, poverioci su deo svojih potraživanja mogli dobiti u markama, a ako bi sume bile suviše velike, Rajhsbanka je mogla zahtevati da se taj novac investira ili posredno transferuje za potrebe turizma ili nemačkog izvoza. Na taj način je Nemačka novcem svojih poverilaca finansirala svoj izvoz.⁷⁷

Zbog smanjenja zlatnih i deviznih rezervi, sredinom 1933, Nemačka je uvela moratorijum transfera svojih dugova.⁷⁸ Moratorijum se odnosio na sve dugove sem kratkoročnih i tekućih robnih dugova. Za poverioce nije došao kao iznenađenje, ali je izazvao nezadovoljstvo.

Dalje smanjenje transfera je objavljeno početkom 1934.⁷⁹ Procenat transfera je smanjen sa 50 na 30%, sem po Dozovom i Jangovom zajmu. Šaht je obećao da će Nemačka nastaviti transfer čim dođe no povećanja izvoza. U protivnom, moraće potpuno da obustavi svaki transfer.

Zbog daljeg smanjivanja deviznih i zlatnih rezervi, u junu 1934. Nemačka je postigla nov sporazum sa poveriocima: dospeli kuponi zajmova su se mogli pretvoriti u funding obligacije Konverzione blagajne sa kamatom od 3%. One bi bile isplaćene do 1. januara 1945. Poverioci su mogli tražiti i naplatu svojih potraživanja u gotovom,

⁷³ *Oživljavanje nemačkog tržišta kapitala*, NB, 3, 13. 1. 1934, str. 40.

⁷⁴ *Nemački državni papiri i Rajhsbanka*, NB, 41, 6. 10. 1934, str. 376.

⁷⁵ *Tržište kapitala u službi nemačke konjunktore*, NB, 9, 23. 2. 1935, str. 136—137; *Dva nova zajma u Nemačkoj*, NB, 36, 31. 8. 1935, str. 566—567; *Još jedan nemački zajam*, NB, 47, 21. 11. 1936, str. 764.

⁷⁶ Mitrović, o.c., str. 387—388.

⁷⁷ *Novi ugovor o prolongaciji nemačkih kratkoročnih dugova*, NB, 9, 25. 2. 1933, str. 138; *Jedna originalna nemačka kombinacija sa moratornim kamatama*, NB, 41, 7. 10. 1933, str. 646.

⁷⁸ *Nemački transfer moratorijum za dugoročne dugove*, NB, 25, 17. 6. 1933, str. 393.

⁷⁹ *Nemačka na putu potpunog moratorijuma transfera*, NB, 2, 6. 1. 1934, str. 22—3.

ali bi dobili samo 40% vrednosti. O detaljima je trebalo da se Nemačka dogovori sa svakim poveriocem posebno.⁸⁰

Pošto tokom juna 1934. nije postignut sporazum sa poveriocima, uveden je potpuni moratorijum transfera koji je uključivao i Dozov i Jungov zajam. Izuzete su samo obaveze Rajhs banke, Golddiskont banke i kamate za moratorijalne, ranije regulisane obaveze, kao i plaćanje iz redovnog robnog prometa.⁸¹

U sledećem broju list je izvestio o pregovorima sa Holandijom i Švajcarskom. Britanija i Francuska su izrazile spremnost za pregovore, ali su Britanci zapretili prinudnim kliringom ako se sporazum ne postigne. Na ovo su Nemci odgovorili da bi u tom slučaju zabranili uvoz sirovina iz cele Britanske imperije. Po rečima autora članka, to bi potreslo celu svetsku ekonomiju, pa su Britanci ipak počeli da pokazuju znake popustljivosti.⁸² Na kraju članka su izneti Šahtovi zahtevi (da se smanje kamate na nemačke dugove, Nemačkoj vrate kolonije (da se ne bi odlivale devize za uvoz sirovina) i da se omogući veći izvoz. »Narodno blagostanje« je u potpunosti podržalo poslednji zahtev u opširnoj raspravi glavnog urednika Bajkića.⁸³

U preostalom delu posmatranog perioda nije više bilo članaka o ovom problemu, svakako zbog moratorijuma. Do tada list je ažurno pratio razvoj tog pitanja, tim pre što su mnoge zemlje, uključujući Jugoslaviju, imale slične probleme.

10. Zaključak

Tokom perioda 1933—1936. u »Narodnom blagostanju« je izašlo preko 140 članaka o nemačkoj privredi. Ogromnu većinu predstavljaju kraći informativni članci o trenutnim kretanjima u pojedinim privrednim granama, dok je većih članaka — rasprava — malo. U posmatranom periodu nije se pojavio nijedan članak koji bi u celini prikazao stanje nemačke privrede.

Velika većina članaka je anonimna. Izuzetak su rasprave koje se uvek nalaze na prvim stranicama. Vesti koje je list donosio nekad su donošene bez komentara, a ponekad uz stručno razmatranje određenih mera nemačke vlade, ili uz prognozu daljeg razvoja. U komentarima provejava liberalistički pogled na ekonomiju.

Najviše prostora je posvećeno bankarstvu, finansijama, poljoprivredi i spoljnoj trgovini, dok je o industriji manje pisano. Veoma su zapostavljeni zanatstvo, građevinarstvo, turizam i saobraćaj, a o rudarstvu se nije pojavio nijedan jedini članak!

Jedna od tipičnih odlika »Narodnog blagostanja« je gotovo potpuno odsustvo politike sa njegovih stranica. Ono predstavlja svojevrsno nasilno odvajanje privrede i politike i potpuno je neprihvatljivo, pogotovo u politički tako burnom vremenu.

Iz članaka o nemačkoj privredi u »Narodnom blagostanju« ipak se ne može steći celovita slika o ekonomiji Trećeg rajha, iako su pojedini

⁸⁰ Nemačka i njeni poverioci, NB, 24, 9. 6. 1934, str. 373—374.

⁸¹ Teškoće transfera u Nemačkoj, NB, 26, 23. 6. 1934, str. 409.

⁸² Odgovor na nemački moratorijum transfera, NB, 27, 30. 6. 1934, str. 422—423.

⁸³ Kao br. 59.

glavni problemi jasno oslikani. Isto važi za razvoj pojedinih privrednih grana. Za neke od njih list donosi mnoštvo podataka koji po pravilu nisu dovoljno povezani da bi stvorili celovitu sliku razvoja dotične grane.

Na kraju možemo da konstatujemo da »Narodno blagostanje« vrlo stručno izveštava o novostima iz oblasti ekonomije, te da se svakom pojedinom članku malo šta može prigovoriti, izuzev pomalo usiljenog bežanja od politike, ali da se na osnovu praćenja lista, uprkos pregršti informacija, ne može steći dovoljno celovita slika razvoja kako privrede u celini, tako ni pojedinih grana.

ZORAN JANJATOVIĆ

»NARODNO BLAGOSTANJE« I NEMAČKA PRIVREDA 1933—1936. GODINE

Rezime

Jugoslovenska javnost je pokazivala veliko interesovanje za događanja u Nemačkoj između dva svetska rata, posebno za nemačku privredu, u čemu se ističe časopis »Narodno blagostanje«. Časopis izlazi od 1929. do 1941. godine i u njemu saraduju mnoge istaknute ličnosti jugoslovenskog javnog i privrednog života kao što su: Milorad Nedeljković, Milan Stojadinović, Veselin Masleša, Velimir Bajkić (glavni urednik i jedan od zastupnika inostranih firmi u Jugoslaviji).

Nemačka je bila jedna od zemalja kojoj je »Narodno blagostanje« posvećivalo posebnu pažnju, s obzirom na interes Kraljevine Jugoslavije za privrednu saradnju sa njom. Interes za ovu visokorazvijenu industrijsku državu u Srednjoj Evropi je poseban posle velike ekonomske krize, pa se u »Narodnom blagostanju« od tada intenzivno prate događanja u privredi ove zemlje od 1933. godine. Veliki broj članaka se bavi pitanjem državne intervencije i autarhijom nemačke privredne politike, nezaposlenošću i merama koje je nemačka vlada prduzimala u periodu od 1933—1936. godine u vezi sa ovom pojavom, zatim nemačkim radništvom i organizacijom industrije, Hitlerovom politikom prema sindikatima, merama regulisanja proizvodnje i tržišta, nemačkom spoljnom trgovinom, posebno spoljnotrgovinskim odnosima Nemačke i Kraljevine Jugoslavije (trgovinski ugovor od 2. maja 1934 i dr.). Zapaža se izrazita apolitičnost »Narodnog blagostanja« kada izveštava o privrednim kretanjima u Nemačkoj.

ZORAN JANJATOVIC

»NATIONAL PROSPERITY« AND GERMAN ECONOMY
1933—1936

Summary

In the period between the two world wars, the Yugoslav public was eager to learn about events taking place in Germany. A special point of interest was German economy to which reference was most often made in the magazine »National Prosperity«. This magazine, published from 1929 to 1941, involved the writing of many public figures and economic authorities, such as Milorad Nedeljković, Milan Stojadinović, Veselin Masleša, Velimir Bajkić (the magazine's editor in chief and one of the representatives of foreign companies in Yugoslavia).

Germany was given special attention in »National Prosperity« due to the interest of the Kingdom of Yugoslavia in developing commercial relations with it. The writing of »National Prosperity« reflected the interest of central Europe, especially aroused following the great crisis, for economic conditions in this highly developed industrial country after 1933. Numerous articles deal with the question of state intervention and the autarchic German economic policy, unemployment and the measures taken by the German government to fight it between 1933 and 1936, German workers and the organization of industry, Hitler's policy regarding trade unions, measures regulating production and the market, German foreign trade, especially foreign trade between Germany and the Kingdom of Yugoslavia (commercial agreement of 2 May, 1934 and others). It is interesting to note the pronounced apolitical orientation of »National Prosperity« in its reports of economic developments in Germany.